

НИЙГМИЙН АЖИЛ-НИЙГМИЙН ХАЛАМЖ, ХАМГААЛАЛ

БНСУ-ЫН АРДЧИЛЛЫН ЗАМНАЛ БА СУРГАМЖ

С. Туяа

Доктор (Ph. D.), дэд профессор

Нийгэм, хүмүүнлэгийн сургууль

Шинжлэх ухаан, технологийн их сургууль

0000-0001-7337-5530

DOI: 10.66753/

s.tuya@must.edu.mn

Lee Dae Hak

Тусгай лекцийн профессор

Хангүгийн олон улс судлалын их сургууль

БНСУ, Сөүл хот

0009-0001-4589-4242

DOI: 10.66753/

sdaehaklee@hanmail.net

Хураангуй: 1990 оноос Монгол улс төдийгүй дэлхий дахинаа өрнөсөн ардчиллын давалгаа олон улс оронд, бүх салбарт өөрчлөлт шинэчлэлийг авчирч тэр дундаа хүний эрх, эрх чөлөөг тунхаглахад чухал нөлөө үзүүлсэн билээ. Азийн бүс нутгуудын тэр дундаа БНСУ-ын ардчиллын туршилага, хөгжлийн загвар нь өнөөдөр ч суралцах зүйл арвинтай хэвээр байна. БНСУ-ын ардчиллын түүх нь дарангуйллын дэглэмийг халж, шинэ Үндсэн хуулийг батлан, ерөнхийлөгчөө ард түмний шууд сонгуулиар сонгодог болох, улс төрийн институцийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлсэн онцлогтой. Хууль бус сонгууль, цэргийн дэглэм, хүний эрхийн зөрчил, эрх чөлөөгүй байдлыг эсэргүүцсэн оюутан залуучуудын ардчиллын төлөө хөдөлгөөн нийгмийн бүх давхрагыг хамарч, улмаар ардчилал тогтвортой оршин тогтнож байна. Судалгаанаас үзэхэд БНСУ-д ардчилал тогтох, бэхжих үйл явцад оюутны хөдөлгөөн, нийгмийн дундаж давхрага, шашины болон нам бус хүчнүүдийн оролцоо, хувь нэмэр асар их байсан нь харагддаг. Түүнчлэн ардчилал гэдэг нь зөвхөн улс төрийн тогтолцооны өөрчлөлт бус, харин ёс зүй, шударга ёсны төлөөх ард иргэдийн сэтгэлгээний өөрчлөлт байдаг гэдгийг энэ улс орны түүх тодорхой харуулж байна. Энэхүү өгүүлэлд БНСУ-ын ардчиллын төлөө тэмцлийн түүхийг авч үзэж, түүнээс Монголын ардчилалд суралцах боломж, сургамжийг тодруулахыг зорьсон болно. Судалгаанд баримт бичгийн болон ярилцлагын аргыг ашиглаж, Монголын их дээд сургуулийн багш оюутан зэрэг 25 оролцогчийн үзэл бодлыг тусгалаа.

Түлхүүр үг: Иргэний нийгэм, Монголын ардчилал, Оюутны хөдөлгөөн, Дарангуйлал, Иргэдийн оролцоо

ОРШИЛ

БНСУ нь институцийн хөгжлөөрөө, ардчиллын амжилтаараа Азийн бүс нутгийн тэргүүлэх улс орны нэг билээ. Түүхэн хөгжлийн хувьд цэргийн дэглэмтэй дарангуйллаас оюутан залуус, нийгмийн дундаж давхрагын иргэд болон нам бус хүчний оролцоогоор ардчилалд шилжиж, өдгөө чанартай ардчиллын загвар болсон хэмээн олон улсын судалгаанд үнэлэгдэж байна.

1948 оны 5 сарын 10-нд Өмнөд Солонгост Үндэсний Ассемблейн анхны сонгууль явагдаж, 21-ээс дээш насны бүх иргэд оролцсоноор 7 сарын 17-ний өдөр улсаа байгуулсан. Анхны ерөнхийлөгчөөр И Сын Ман гарсан боловч дарангуйллын шинжтэй байснаар 1961 онд Пак Жон Хи цэргийн эргэлт хийн эрх мэдэлд хүрч, улс орныг аж үйлдвэржүүлэх арга замаар хурдацтайгаар хөгжүүлэх суурийг тавьсан юм. Улмаар Чо Ду Хуан ерөнхийлөгчийн дарангуйллыг 1987 оны 6 сарын хөдөлгөөнөөр нурааж шинэ үндсэн хууль батлагдсанаар ерөнхийлөгчийг ард түмнээс шууд ардчилсан замаар сонгох зэрэг улс төрийн институцын маш том өөрчлөлт гарсан. Хууль бус сонгууль, цэргийн дэглэм, хүний эрхийн зөрчил, эрх чөлөөгүй байдлыг эсэргүүцсэн хөдөлгөөнд иргэд оюутнуудаас гадна нийгмийн бүх давхрага хамрагдсан түүхтэй. БНСУ ардчиллын төлөөх тэмцэл, түүнийгээ хамгаалах үйлсэд одоо ч тэргүүлсэн хэвээр байгаа бөгөөд иргэний нийгмийн идэвхижил, институци, авилга, цэргийн дэглэм, хүний эрхийн зөрчлийн эсрэг ардчиллыг бэхжүүлэх томоохон загвар туршлага болсон билээ. БНСУ-д ардчилал тогтож, бэхжихэд оюутны хөдөлгөөн, нийгмийн дундаж давхрагын ажилчид, шашны байгууллага, улс төрөөс ангид хэвлэл мэдээлэл бусад хүчин маш том хувь нэмэр оруулсан түүх нь маш сонирхолтой юм.

Монгол дахь ардчиллын хөгжлийн асуудал өнөөдөр ч ач холбогдлоо алдаагүй хэвээр бөгөөд Монгол дахь ардчилал хөгжлийнхөө аль үед явж байна, ардчиллын хөгжлийг хэрхэн хэмжиж болох вэ? Бүрэн төгс хөгжлөө хараахан олоогүй гэвэл юу нь дутуу байна? зэрэг асуудал бидэнд тулгарсаар байна (Д.Ганбат, 2008).

Шведийн Gothenburg-ийн их сургуулийн V-Dem (Varieties of Democracy) хүрээлэнгээс гаргадаг сэтгүүлд Монгол улсыг “сонгуулийн автократ” хэмээн ангилсан ба сонгууль байдаг ч ардчиллын гол зарчим болох шударга өрсөлдөөн, эрх чөлөө, хараат бус институцийн утга учир алдагдаж байгааг анхааруулсан (V-Dem, 2025). Түүнчлэн Монгол улс ардчиллыг сайжруулахын тулд сайн засаглалтай уялдуулж нийгмийн сайн сайхан байдал, хөгжлийг бий болгохоор чармайж байгаа ч нийгмийн хамгаалал, оюун санааны хүрээ, иргэний нийгмийн төлөвшил, хуулийн үйлчлэл зэрэг ардчиллыг бэхжүүлэх гол хүчин зүйлс сул байгааг судлаачид онцолсоор байна. (Болорсүх Б, 2012).

1989-1990 онд улс төрийн тавцанд бий болсон өөрчлөн байгуулалт, олон ургальч, үнэт үзэл санааны үрээр үндэслэгдсэн Монголын ардчилал,

түүнийг хэрхэн хамгаалах тухай, иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагуудын оролцооны тухайд суралцах боломжтой олон туршлагаас энэхүү өгүүлэлд БНСУ-ын ардчиллын хөдөлгөөний түүхээс авч үзлээ. Ялангуяа БНСУ-ын ардчиллын гол хүч болсон оюутны хөдөлгөөн, нам бус иргэний нийгмийн оролцоо, дундаж давхрага болон шашны байгууллагын гүйцэтгэсэн үүргийг тодруулан Монгол улсын ардчиллын хөгжилд сургамж, туршлагыг тодорхойлж, иргэний нийгмийн оролцоог нэмэгдүүлэх, институцийн чадавхийг сайжруулах, ёс зүй, үүрэг хариуцлагыг сайжруулах шаардлагыг хөндөв.

СЭДВИЙН СУДЛАГДСАН БАЙДЛЫН ТОЙМ

БНСУ-ын ардчиллын үйл явц, Монгол улсад хэрхэн, ямар байдлаар нөлөөлсөн талаарх судалгаа ховор боловч ардчилсан үзэл баримтлал, түүх, БНСУ-ын ардчилал, түүний бэхжилт, үйл явцтай холбоотой Солонгос Монголын эрдэмтдийн судалгаа нэлээдгүй байна.

Тухайлбал, И Жон Хи (1999) “Талбар дахь улс төрийн бүлгүүдийн ардчиллын төлөөх хөдөлгөөн: Улс төрийн үзэл баримтлал, эрх мэдэл, улс төрийн тойргийн харилцааны жишээн дээр”, Сонь Хо Чол судлаач (2003) “Ардчиллын хөдөлгөөн, ардчилагдах ардчилсан үзэл баримтлал-БНСУ-ын жишээн дээр”, Ким Ху Ги судлаач (2007) “6 сарын ардчиллын хөдөлгөөний 20 жил: Солонгосын ардчиллын өсөлт ба сорилт”, Жон Тэ Ил судлаач (2012) “1980 оны Солонгосын ардчиллын төлөөх хөдөлгөөн ба улс төрийн бүтцийн өөрчлөлт”, Ким Ён Тэ судлаач (2006) “Солонгос дахь ардчиллын шилжилт ба бэхжилтийн дүн шинжилгээ”, У Хён Жин ба Жу Ин Бөм судлаачид (2018) “Ардчиллын дараах Солонгосын ардчиллын үзэл баримтлалын чанар: Тогтолцооны өөрчлөлт ба ардчиллын үзүүлэлтийн дүн шинжилгээ”, Юү Юун Тэ судлаач (2020) “Оюутнуудын бүтээсэн Солонгосын орчин үеийн түүх: Соулийн үндэсний их сургуулийн оюутны хөдөлгөөны 70 жил 1 дүгээр боть номын агуулгын жишээн дээр” бүтээлд оюутны хөдөлгөөний анхны зорилго ардчиллын хөдөлгөөн хувьсгалд оролцохоор хэрхэн идэвхжсэн, нийгмийн бусармаг явдал, коммунист үзэл суртлыг эсэргүүцэн өрнөж, улс төр нийгмийн нөхцөл байдлыг өөрчилсөн талаар авч үзсэн бол Жон Хэ Гү, Жон Жү Шин судлаачид (2022) “Солонгосын ардчиллын хөдөлгөөнд их сургуулийн оюутнуудын үүрэг: Пусан-Масан дахь ардчилсан тэмцлийн жишээн дээр” бүтээлд ардчилсан хөдөлгөөний төвд оюутан, залуус үргэлж байсан гэдгийг онцолдог.

И Чан Гын (2024) “Солонгосын дундаж давхрага гэж хэн бэ?” бүтээлдээ 1980-аад оны үед хүн амын 70 орчим хувийг эзэлж байсан хөдөлмөрчид, ажилчид ардчилсан тэмцэлд олноороо идэвхитэй оролцох

болсноор ардчиллын шинэ үеийг нээсэн бөгөөд 1987 оны тэмцлийг хүчирхэгжүүлсэн хэмээн дүгнэжээ. Нөгөө талаас ардчилал хэр чанартай байгаа асуудлыг хөндсөн судалгаа цөөнгүй байна. Тухайлбал Ханнес Б.Мослер (Hannes B. Mosler) нь судлаачийн хамт 1987 оны ардчиллын шилжилтээс хойш Өмнөд Солонгосын ардчиллын чанарыг найман хэмжигдэхүүнээр шинжилжээ (Hannes B. Mosler, 2017:305). Эдгээрт хуулийн засаглал, дээдлэх ёс; сонгуулийн хариуцлага; институц хоорондын хариуцлага; улс төрийн оролцоо; улс төрийн өрсөлдөөн; эрх чөлөө; тэгш байдал; хариу арга хэмжээ гэсэн хэмжигдэхүүн багтаж байна.

Харин Монгол судлаачдаас Э.Саранцэцэг (2013) “Бүгд Найрамдах Солонгос улсын дэглэмийн өөрчлөлт ба эдийн засгийн хөгжил” өгүүлэлдээ тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлаа тунхаглаж, ардчилсан нийгмийн бүтээж буй Солонгосын ард түмний амжилтын гол түлхүүрийг ард түмний хөдөлмөрч, хичээнгүй зан чанар, хүчирхэг төрийн тогтолцоотой холбон үзжээ. Эдийн засгаа босгохын тулд арвигч, хямгагч зан чанараараа баялаг бүтээж, улс төр, эдийн засгийн хүч нөлөөгөө олон улсад өсгөж байгаа хэмээх дүгнэлтийг хийсэн юм. Ц.Ганболд, Б.Батдэлгэр (2013) нарын “Монгол дахь ардчиллын бэхжилт, хөгжлийн хандлага” эрдэм шинжилгээний өгүүлэлдээ Монголын ардчиллын бэхжилт, чанарын асуудлыг онолын үзэл баримтлалд тулгуурлан хөгжлийн чиг хандлагыг тодорхойлжээ. Тэрээр Монголын ардчиллын өнөөгийн төлөв байдал нь байгууллагажсан бүтэц хэлбэрүүд зохион байгуулалтын хувьд бий болсон боловч нийгэм ардчилсан болсныг илэрхийлэхгүй Монгол улсын ардчилалд томоохон сорилт тулгарч байгаа хэмээн үзсэн. Г.Чулуунбаатар, Ш.Батсүх, Б.Ганцоож (2021) нарын судлаачид “Монголын ардчилал: Төлөөллийн ардчиллын сорилт ба шууд ардчиллын боломж” бүтээлдээ 1980-аад оны эхэн үеэс эхэлсэн өөрчлөн байгуулалтын үзэл санаа Монгол оронд идэвхитэй өрнөж, нам засгийн төв хэвлэл сонин сэтгүүлүүдэд нийгмийн тогтолцоог боловсронгуй болгон өөрчлөх, ардчилал, ил тод байдлыг дэлгэрүүлэх, үзэл санааны чөлөөт байдлыг хязгаарлахын эсрэг нийтлэлүүд нь нийгмийн сэтгэл зүйд нөлөөлж, өөрчлөн байгуулалтын үзэл санаа сэргэхэд нөлөөлсөн хэмээн дүгнэжээ.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

Энэхүү өгүүлэлдээ баримт бичгийн болон тематик аргыг ашигласан. Баримт бичгийн шинжилгээг БНСУ-ын болон Монгол улсын судалгааны институт, хүрээлэнгийн судалгааны тайлан, эрдэм шинжилгээний өгүүлэл, архивын болон бусад тайлан, материалд тулгуурлан хийв. Үүнд:

1. БНСУ-ын Үндэсний ардчилсан хөдөлгөөнийг дурсах үйл ажиллагааны нийгэмлэг, Үндэсний хууль зүйн мэдээллийн төв, Шударга ёсны

төлөөх Католик санваартнуудын холбоо, Солонгосын Христийн нийгмийн асуудал судалгааны хүрээлэн, Эх орончид, ахмад дайчдын хэрэг эрхлэх үндэсний яам, Сонгуулийн ерөнхий хороо, Хөх ордны ерөнхийлөгчийн архив, Үндэсний Ассамблейн нээлттэй мэдээллийн суваг, Монгол улсын гадаад харилцааны яамны цахим хуудас, Конрад-Аденауер сан, Монголын үндэсний архивын газар, Монгол улсын Сонгуулийн ерөнхий хороо, Нээлттэй Нийгэм хүрээлэнгийн цахим хуудас, Төрийн төв архивын цахим сайтуудын судалгаа мэдээлэл,

2. Тематик (thematic analysis) шинжилгээний аргаар Монголын их дээд сургуулийн нийгмийн ухааны салбарын багш судлаач 10, оюутан залуус 15 оролцогчоос санамсаргүй түүврийн аргаар дараах асуултын хүрээнд ярилцлага авсан:

- БНСУ-ын ардчиллын үйл явц, Монгол улсын ардчиллын үйл явцын адил болон ялгаатай шинж байдал
- БНСУ-ын ардчиллын үйл явц нь Монголын ардчиллын үйл явцад ямар сургамж өгч байна вэ?
- Монгол улсын ардчиллын үйл явцад оюутны хөдөлгөөн, оюутан залуучууд ямар оролцоотой байна вэ?
- Монгол улсын ардчиллын үйл явцад нам улс төрийн хүчнээс гаднах бусад хүчин, иргэний нийгмийн байгууллагууд ямар оролцоотой байна вэ?
- Монгол улсын ардчиллын үйл явцад нийгмийн дундаж давхрагын иргэд, хөдөлмөрчид ямар оролцоотой байна вэ?
- Монгол улсын ардчиллын үйл явцад шашныхан (буддын, христос бусад) шашны зүтгэлтэн, сүм хийд, чуулган, хөдөлгөөн нь ямар оролцоотой байна вэ?

Эдгээр асуултын дагуу өгсөн ярилцлагын агуулгыг дараах үе шатаар боловсруулсан. Үүнд:

- (1) Өгөгдөл мэдээлэл цуглуулах, бичвэрт оруулах;
- (2) Чанарын аргаар цуглуулсан өгөгдлийг кодлох;
- (3) Кодуудыг судлан, нэгдмэл төрхийг тогтоон тема буюу сэдэв үүсгэх;
- (4) Тема буюу сэдвүүдийг хянаж сайжруулах;
- (5) Тема бүрийн нэрийг эцэслэн үр дүн тодорхойлох;

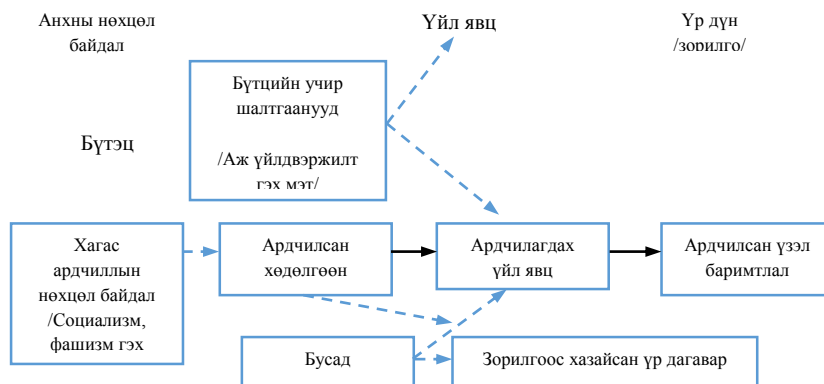
СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН, ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ

Ардчиллын талаарх онолын судалгаа

БНСУ-ын эрдэмтэн Сонь Хо Чол нь ардчиллыг ойлгохын тулд ардчиллын хөдөлгөөн, үйл явц, үзэл баримтлалын хоорондын харилцаа холбоог тодорхой харах нь маш чухал гэдгийг онцолж байна. Тэрээр

ардчиллын хөдөлгөөн нь ардчилагдах үйл явцыг бий болгох ба ардчилагдах үйл явц нь ардчилсан үзэл баримтлалыг бүтээдэг гэжээ. Тус харилцаа холбоог дараах зургаас харах боломжтой (손호철, 2003).

Зураг 1. Ардчилсан хөдөлгөөн, ардчилагдах үзэл баримтлалын харилцаа холбоо

Эх сурвалж: Сонь Хо Чол (2003), “Ардчиллын хөдөлгөөн, үйл явц, үзэл баримтлал-ойголт ба БНСУ-ын онцлог”

Дээрх зургаас ардчилалд шилжих үйл явц хэрхэн өрнөдөг, ямар хүчин зүйлс нөлөөлдөг болохыг харж болох юм. Гол төлөв хоёр хүчин зүйл буюу “бүтцийн нөлөөлөл”, “ардчилсан хөдөлгөөн” нь ардчиллын үйл явцыг тодорхойлдог аж. Анхны нийгмийн бүтцийн болон үйл ажиллагааны нөхцөлд системийн өөрчлөлт бий болж ардчиллын хөдөлгөөн үүсдэг ба энэхүү хөдөлгөөний зорилготой болон зорилгогүй үр дагавар нь ардчилагдах үйл явцад хүргэдэг байна. Ардчилалд шилжих нь олон хүчин зүйл болон үйл явцын харилцан үйлчлэлийг үзүүлж байгаа бөгөөд төрийн систем буюу (тогтолцооны бүтэц), ард түмний тэмцэл, эсэргүүцэл (хөдөлгөөн) нь ардчиллын хөгжилд маш чухал үүрэгтэй хэмээн үзжээ. Өөрөөр хэлбэл, анхны байдал гэдэг нь тухайн улс орны нийгэм, улс төрийн анхны бүтэц, нөхцөл буюу авторитар засаглал, цэргийн дэглэм байж болно. Улс төр, нийгэм эдийн засгийн бүтэц өөрчлөгдөх нөхцөл нь эдийн засгийн хямрал, гадаад дарамт шахалт, дотоодын хагарал зэрэг бөгөөд энэ нь ардчилалд шилжих боломжийг бий болгох юм. Иргэд, оюутнууд, иргэний нийгмийн байгууллагуудын зүгээс ардчилсан эрх, эрх чөлөөг шаардан эсэргүүцэл, тэмцэл, жагсаал цуглаанаар дамжуулан хөдөлгөөнийг үүсгэж, ардчиллын эхлэлийг авчирдаг байна. Эдгээр үйл явцаас засгийн газар, төрийн институциуд эсэргүүцлийн хөдөлгөөнд өөрчлөлт хийх эсвэл дарангуйлал үзүүлэх гэх мэтээр хариу арга хэмжээ авах үед систем өөрчлөгдөх нөхцөл бүрдэнэ.

Ардчилагдах үйл явц нь бүтэц хөдөлгөөний харилцан үйлчлэл, үр дагаварын нийлбэрийн үр дүнд бий болдог нийгмийн өөрчлөлт бөгөөд эцсийн

зорилго нь ардчилсан нийгэм байгуулах явдал юм. Үүний үр дүнд нийгэмд хүний эрх, эрх чөлөө биелэлээ олж, хууль ёсыг дээдлэх, олон ургальч үзэл баримтлал дэлгэрэх, сонгуулийн болон нийгэм эдийн засгийн эрх чөлөө зэрэг ардчиллын үнэт зүйлсэд суурилсан тогтолцоо бий болно.

Ардчилсан үзэл баримтлалын талаарх ойлголт

Эртний Грек Ромын философич Аристотель (Aristotle) нь нийгмийн олон янзын бүлгээс бүрдсэн улс үндэстнийг захирах улс төрийн системийг ардчиллын үзэл баримтлалтай болон олигархи хэмээн хуваасан ба ардчилсан үзэл баримтлалтай болохын тулд олон нийт нь эзэн байж, хуулиар захирах системийг бүтээх тухай тайлбарыг хийжээ.

Andrew Heywood -ны хувьд ардчиллын үзэл баримтлал нь ард олны захирах арга хэмээн үзэж, ардчилсан үзэл баримтлал гэдэг үгийн дотор дараах найман утга байдаг гэж тодорхойлж байна (앤드류 헤이우드, 2010:138-139).

Үүнд:

- ① Энгийн ард олон захирах;
- ② Шууд, үргэлжлэх мэргэжлийн улс төрч ба албаны хүмүүсийн туслалцаа дэмжлэггүйгээр ард олон өөрсдөө захирах улс төрийн систем;
- ③ Хэн нэгэн бусдаас онцгой эрх мэдэлтэй бус, тэгш эрх, хувь хүний давуу талд үндэслэсэн нийгэм;
- ④ Нийгмийн тэгш бус байдлыг багасах зорилгоор нийгмийн хамгаалал ба эрх ашгийг зөв хуваарилах систем;
- ⑤ Ард олны захирах зарчимд үндэслэсэн шийдвэр гаргалтын бүтэц;
- ⑥ Олны эрх мэдлийг хянаж, цөөнхийн эрх мэдэл, ашиг сонирхлыг хамгаалдаг систем;
- ⑦ Сонгуулиар өрсөлдөх аргаар улс төрийн албан тушаалыг хаших арга;
- ⑧ Ард олны оролцоогүйгээр тэдний эрх ашигт үйлчилдэг улс төрийн систем зэрэг юм.

Дээрх тодорхойлолтоос харвал ардчилсан үзэл баримтлалд суурилсан чөлөөт сонгуулиар улс төрийн шийдвэр гаргах үйл ажиллагаанд ард олон шууд оролцож, эрх мэдлийг хэрэгжүүлснээр улс төрийн гол эзэн болж шууд ба шууд бус аргаар захирах боломжтой улс төрийн систем хамгийн чухал байна.

Ардчилагдах үйл явцын талаарх ойлголт

Ардчилсан шилжилт болон ардчилагдах үйл явц хэмээх ойлголт нь ойролцоо утгатай боловч ялгаатай юм. Ардчилсан шилжилт (Democratic Transition) нь авторитар, тоталитар, цэргийн дэглэмээс ардчилсан дэглэмд богино хугацаанд шилжих улс төрийн үйл явц бөгөөд тодорхой үе шаттайгаар,

ихэвчлэн улс төрийн хувьсгал, хүчтэй өөрчлөлтийн үр дүнгээс эхэлдэг онцлогтой байна. Харин ардчилагдах үйл явц (Democratization) гэдэг нь ардчилсан институт, үнэт зүйл, соёл, хэвшил зэрэг тогтвортой хөгжиж төлөвшдөг урт хугацааны үйл явц юм. Энэ талаарх эрдэмтэд судлаачдын тодорхойлолтыг авч үзвэл, Сон Ху Чон авторитаризм эсвэл фашизмтай адил нөхцөл байдлаас гарч ардчилсан систем руу шилжих үйл явц (손호철, 2023:3), Шин Жон Хён ардчилагдах гэдэг нь ардчилсан системээр өөрчлөгдөх үйл явц бөгөөд урт удаан цаг хугацаа шаардлагатай, алдаа оноо багагүйг туулах, үнэ төлөөстэй үйл явц (신정현, 1992:108), И Жон Чон (2021) Ардчилсан засаг захиргаа бий болсны дараа авторитаризм дахин бий болохгүй байх, солигдохгүй байх үйл явц (이종철, 2021), Ким Юун Чол (2023) Авторитар системээс ардчилсан систем руу шилжих, өөрчлөгдөх үйл явц (김용철, 2023) байна.

Ким Юун Чол нь ардчилагдах үйл явц нь гурван үе шатыг дамжин төлөвшин тогтдог хэмээжээ. Ардчилагдах үйл явц(democratization) гэдэг нь авторитар системээс ардчилсан системд шилжих, өөрчлөгдөх үйл явц бөгөөд 1) ардчилсан системд шилжих, 2) ардчилал бат суурьтай бэхжих 3) ардчилал чанарын хувьд гүнзгийрэх зэрэг үйл явцаар хэрэгжинэ.

Ардчилсан системд шилжих (democratic transition) гэдэг нь ардчилсан бус улс төрийн систем нурах, шинэ ардчилсан засаг захиргаа гарч ирэх, ардчилсан системийг бүтээх үйл явц гэжээ. Ардчилал бэхжих (democratic consolidation) гэдэг нь шинэ ардчилал, хууль дүрэм ба зохион байгуулалт тогтоох тогтвортой үргэлжлэх үйл явцыг хэлнэ. Ардчилал чанарын хувьд гүнзгийрэх(democratic deepening) гэдэг нь бат суурьтай тогтсон ардчилал агуулга, чанар, бодит байдлаар хэлбэржин гүнзгийрэх үйл явцыг хэлнэ. Өөрөөр хэлбэл толь бичиг болон эрдэмтдийн тодорхойлолтыг дүгнэвэл ардчилагдах үйл явц гэдэг нь эрх мэдэлгүй аливаа нэгэн улс үндэстэн, байгууллага ард олон авторитар системээс гарч ардчилалд шилжин хөгжих үйл явцыг хэлэх бөгөөд ардчилалд шилжих, бат суурьтай тогтох, гүнзгийрэх гэсэн үе шатыг дамжин хөгждөг байна.

Жон С.Дризек (John S. Dryzek) судлаач олон эрдэмтдийн санал бодлыг нэгтгэн дүгнэж, “Ардчилсан үзэл баримтлал нь сонгуулийн өрсөлдөөн, иргэний үндсэн эрх чөлөө, хүний эрхийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, хүндэтгэлтэй хэрэгжилтийн үүднээс тодорхойлогдоно” (Dryzek, 2013:3) хэмээн үзэж байна.

Харин Сеймур Мартин Липсет (Seymour Martin Lipset) нь ардчилал болон эдийн засгийн хөгжлийн хоорондын хамаарлыг авч үзээд улс төрийн тогтолцоо нь нийгмийн бусад талуудтай хэрхэн холбоотой байдгийг

тайлбарлах хамгийн өргөн тархсан хандлага бол эдийн засгийн хөгжилтэй нөхцөл байдалтай холбох (Seymour Martin Lipset, 2013:270) гэжээ. Тодруулбал, аливаа улс орон ардчиллыг үр дүнтэй хадгалан хэрэгжүүлэх боломжтой эсэх нь эдийн засгийн хөгжлийн түвшингээс хамаардаг байна. Эртний Грекийн философич Аристотелоос эхлээд өнөөг хүртэл олон иргэд өөрсдийн амьдралд нь тодорхой хэмжээнд хяналт тавьдаг, хувь хүний оролцоо бүхий нийгэмд л ардчилал үр дүнтэй хэрэгждэг гэж үзсээр иржээ. Харин ядуурал ихтэй, боловсролгүй хүн амын эзлэх хувь өндөр нийгэмд улс төрийн үйл явцад үр ашигтайгаар оролцох, хариуцлагатай сонголт хийх иргэдийн чадвар сул байдаг тул ардчиллыг хадгалахад хүндрэлтэй хэмээн Липсет үзсэн.

БНСУ-ын ардчиллын замнал

Судлаач Жон Хэ Гү 1980-аад оны үед ардчилсан хөдөлгөөнд асар том нөлөөлөл үзүүлсэн гол дөрвөн бүлгийн онцлог, хандлагын талаар авч үзжээ.

Хүснэгт 1. 1980-аад оны үед ардчилсан хөдөлгөөнд чухал нөлөөлсөн бүлэг, онцлог

Бүлэг	Онцлог	Хандлага
Оюутны хөдөлгөөн	Асар их хүний нөөц Ардчиллын төлөөх хөдөлгөөний дайчид	Радикал Гал халуун
Улс төрийн сөрөг хүчний нам	Шинэ ардчилсан нам Ардчиллыг хэрэгжүүлэх хөдөлгөөн Улс төрийн нөхцөл байдлыг үзэх	Харилцан тохиролцох Радикал бус
Шашны хүчин	Улс даяар тархсан сүлжээ	Ёс суртахуунлаг
Ардчиллын төлөөх нам бус хүчнүүд	Нийгмийн бүх салбар ба улс даяар ардчиллын төлөө нэгдсэн хувь хүн ба иргэний нийгмийн бүлгүүд	Дунд зэрэг

Оюутны хөдөлгөөн нь ардчиллын төлөөх урам зориг, үнэт зүйлээр цэнэглэгдсэн, тухайн нийгмийн хатуу харгис дэглэмийг эсэргүүцсэн их дээд сургууль, коллежийн олон мянган оюутан залуусыг хамарч, тэд ч гал халуунаар тууштайгаар тэмцсэн онцлогтой. Үүний зэрэгцээ шашны итгэл үнэмшилтэй ард иргэд, тэднийг ёс суртахуунлаг аж амьдралд номлон чиглүүлдэг сүм хийдийнхэн, иргэний нийгмийн бүлэг болон хамгийн гол хүчин болох улс төрийн сөрөг хүчний нам гэсэн дөрвөн хүчин ардчилал биелэлээ олоход маш том хувь нэмрийг оруулсан түүхтэй.

Оюутны хөдөлгөөн

1960-1990-ээд оны дунд үе хүртэл цаг хугацааг “оюутны хөдөлгөөний үе” хэмээн нэрлэдэг (유용태 & 2 인, 2020:19). Учир нь 4.19-ний ардчилсан хувьсгал, Япон улстай дипломат харилцаа сэргээх шийдвэрийн эсрэг тэмцэл, Пусан ба Масан хотын ардчиллын төлөөх тэмцэл, 5.18-ны Гуанжүгийн ардчилсан хөдөлгөөн, 6 сарын тэмцэл зэрэг том хөдөлгөөнд оюутнууд гол эзэн байсан бөгөөд маш том золиос гаргасан гэдгийг түүхэн үйл явдал, баримтууд тодорхой харуулдаг. Жон Жү Шин судлаачийн тэмдэглэснээр ардчиллын

төлөөх ихэнх тэмцэлд тэд гал халуун зүрх сэтгэл, шударга хандлагатай байсан учраас авторитаризмыг зогсоохыг, цэргийн дарангуйлалыг дуусгахыг, үндсэн хуулийг буруу ашиглахын эсрэг чанга дуу хоолойгоор шаардаж байсан (정주신, 2022). Ухамсарлаж, зүтгэдэг хүмүүс дэлхийг өөрчилдөг шиг оюутнуудын үүрэг, оролцоо улс үндэстний хувь заяаг өөрчлөхөд асар том нөлөөлсөн хэмээн онцолж, ардчиллын түүхэнд оюутны хөдөлгөөнийг ард олон болон бүх судлаачид хүлээн зөвшөөрдөг. Судлаачид оюутны хөдөлгөөнийг дараах гурван агуулгад хуваан үздэг. Үүнд:

- ①. Сургуулийн дотоод асуудлыг шийдвэрлэхийн төлөөх хөдөлгөөн
- ②. Сургалтын академик эрх чөлөө буюу сургуулийн бие даасан байдлыг гадны дарамт шахалтаас хамгаалахын төлөөх хөдөлгөөн
- ③. Улс төр, нийгмийн болон сургуулийн гадаад орчны асуудлыг шийдвэрлэх хөдөлгөөн байна (유용태 & 2 인, 2020:20).

БНСУ-ын ардчиллын түүхэнд гарсан оюутны хөдөлгөөн нь дээрх ангилалын гурав дахь буюу улс төр, нийгмийн сайн сайхны төлөөх, сургуулийн гадаад орчны асуудлыг шийдвэрлэх зорилготой байсан юм. Энэ талаар Ким Мин Чан судлаачийн үзсэнээр “Оюутнууд улс үндэстний хэмжээнд улс төр, эдийн засаг, нийгмийн бүхий л тогтолцооны асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд идэвхтэй оролцож, улс төрийн үйл явцад чухал нөлөө үзүүлсэн хөдөлгөөн байлаа”. Оюутны хөдөлгөөний түүх, нөхцөл байдлын талаар авч үзвэл тэд сургуулийн орчинд эвсэн нэгдэж улс төр, эдийн засаг, нийгэм, соёл зэрэг бүх салбарын бодит асуудалд хүчтэйгээр идэвхтэй оролцож, авторитаризмын эсрэг улс төр, нийгмийн ардчилал асар том хувь нэмэр оруулсан (오세연, 2014:307) байна. 1980-аад он хүртэл иргэний нийгэм төдийгүй хөдөлмөрчин анги давхрагынхан сул дорой байсан учраас оюутны хөдөлгөөн нь улс төрийн эрх баригчдын эсрэг гол хүчин болон гарч ирсэн. 1960 оны 4.19-ны ардчилсан хувьсгалаар оюутны анхны хөдөлгөөн түүхэн эргэлтийн цэг болон эхлэж, 1993 он хүртэл улам өргөжин тэлж дараа дараагийн улс төрийн хөгжлийн стандарт болсон байна (최용섭, 1994:101). 1948 онд БНСУ-ын анхны засгийн газар байгуулагдсанаас хойш авторитаризмын эсрэг тэмцэлд асар их оролцоотой байлаа. Судлаачид тэр дундаа Юү Юун Тэ судлаач нь тэргүүний гэгдэх Сөүлийн их сургуулийн оюутны хөдөлгөөний түүхийг 1960-1990 он хүртэлх таван үед хувааж үзсэн байна (유용태 & 2 인, 2020). Түүнийхээр 1960-аад оноос өмнөх үед оюутны зөвлөл, эрдмийн бүлгээр эхэлж байсан оюутны хөдөлгөөн нь дэлгэрэлтийн үедээ ардчилсан хувьсгалд оролцохоор идэвхжиж, цэргийн дэглэм, улс төрийн эрх мэдлийг урт удаан хугацаанд барих зэрэг бусармаг явдыг эсэргүүцэн өргөжсөн байна. Улмаар 1970-аад оноос

коммунист үзэл суртлыг эсэргүүцсэн тэмцэл болж, 1990 он хүртэл улс төр нийгмийн нөхцөл байдлыг бүхэлд нь өөрчилсөн хувьсгалыг хийжээ. 1990-аад оны үеэс ардчилал амжилттай хэрэгжсэний дараа оюутны хөдөлгөөнийг өөрчилж шинэчлэхээс аргагүй нөхцөл байдалд хүрсэн юм. Өмнөх хөдөлгөөний үйл ажиллагааны гол утга учир нь авторитаризмын эсрэг, төрийн эрхийг урт хугацаанд барих цэргийн дарангуйлагчдыг эсрэг байсан бөгөөд 1980-аад оны ардчиллын төлөөх тэмцлээр өндөрлөсөн юм. Харин ардчилал тогтсоны дараа оюутны хөдөлгөөн өөрчлөгдөх болсон гол шаардлагыг И Сэ Ён нь дараах хүчин зүйлтэй холбон үзэж байна (이세영, 2021). Үүнд:

① 1990 он хүртэлх олон үйл явдлын нөлөөгөөр их сургуулийн нийгэм, соёл, төдийгүй оюутнуудын оюун санаанд ч маш их өөрчлөлт гарсан.

② Их сургуульд өрсөлдөөний соёл бүрдэж, оюутнууд сургуулиа төгссөний дараа ажлын байртай болохын тулд цаг заваа илүү зарцуулах нөхцөл байдалтай тулгарах болсон.

③ Коммунизм нурсан нь оюутнуудын үзэл суртал, оюун санааг их өөрчилсөн ба 1980 оны төгсгөл үеэс хуучин ЗХУ-д коммунист дэглэм нуран унаснаар радикал үзэл боломжгүй болсон.

④ Оюутны хөдөлгөөн дангаараа ирээдүйн замыг сайнаар тодорхойлох боломжгүй юм.

Ийнхүү 1993 оноос хойш их дээд сургуулийн дотоод, гадаад орчин нөхцөл, уур амьсгал ихээр өөрчлөгдөж, оюутны хөдөлгөөн улс төр, нийгмийн асуудалд оролцох орон зай улам бүр хумигдах болсон юм. 1990 он хүртэл хөдөлгөөний зохион байгуулалтын төв байсан оюутны холбоо, эрдмийн бүлэг, сонирхлын сайн дурын бүлгүүдийн үйл ажиллагаа өнөө үед илүү бие даасан, сайн дурын шинжтэй болж өөрчлөгдсөн билээ (정다혜, 2021:206).

Ардчиллын төлөөх нам бус хүчин

Оюутны хөдөлгөөнөөс гадна ардчилсан хөдөлгөөний түүхэнд маш том үр нөлөө үзүүлсэн гол хүчний нэг бол ардчиллын төлөөх нам бус хүчин байлаа. Энэ талаар И Жон Хи “БНСУ-ын ардчиллын түүхэнд ардчиллын төлөөх нам бус хүчин маш том үүрэг гүйцэтгэсэн юм. Тэд Япон улстай дипломат харилцааг сэргээхийн эсрэг, ерөнхийлөгчийн 3 удаа сонгогдох эрхийг үндсэн хуулиар баталгаажуулахын эсрэг, Гуанжүгийн ардчилсан хөдөлгөөн, 6 сарын ардчиллын төлөөх тэмцэл амжилттай хэцүү хүнд тэмцлийг зохион байгуулсан” гэжээ (이정희, 1999).

Чои Хён Мён ч “Иргэний нийгэм хараахан хөгжөөгүй тухайн нөхцөл байдалд нам бус ардчилсан хүчин онцгой ажиллаж байсан. Тэд нар 1970-аад оны үед нийгмийн онцгой нөхцөл байдлаас болж ажил хөдөлмөр болон газар

тариалан эрхэлж байсан хүмүүс төдийгүй бусад хүчнүүдтэй ч эвсэн нэгдэх үзэлтэй байсан юм” хэмээн тэмдэглэжээ (최현명, 2001:13).

Зураг 2. БНСУ-ын ардчилсан хөдөлгөөний гол хүчин

Нам бус ардчилсан хүчин гэдэгт ард түмэн, олон нийтийн бүх хөдөлгөөнийг хамруулан ойлгож байлаа. Эдгээрт шашны болон сонин хэвлэлийн салбар, зохиолч, хуульч, профессор багш зэрэг мэргэжлийн хүмүүс, ардчилсан хөдөлгөөнд идэвхтэй оролцож байсан

мэргэжилтэн, сэхээтэн, хуучин оюутны хөдөлгөөнд ажиллаж байсан иргэд багтаж байсан юм (정해구, 2017:65). Энэ талаар Жон Хэ Гү нь “БНСУ-ын ардчилсан хөдөлгөөний онцлог бол оюутны хөдөлгөөнд төвлөрсөн сэхээтэн, шашны хүмүүсийг оролцуулсан тойрог хэлбэртэй өргөн хүрээг хамарсан хүч байсан хэмээжээ. Тэрээр тойргийн төвд оюутны хөдөлгөөн оршиж, түүнийг сэхээтэн ба шашны хүмүүс хүрээлж, түүний гадна тойрогт цаг үеийн нөхцөл байдалд аажмаар оролцож байсан иргэний нийгэм ба улс төрийн сөрөг хүчний намууд байв. Энэ тойргийн хамгийн гадна талд ардчилсан хөдөлгөөнд олноороо оролцохоор ирсэн ард түмэн байлаа хэмээжээ.

Нам бус ардчилсан хүчин улс төрийн систем, бүтцийн гаднаас нь ажилладаг бөгөөд 1960 оны 4.19 ардчилсан хувьсгал, 1961 оны 5 сарын цэргийн эргэлтийн дараа олноор байгуулагдаж эхэлсэн юм. 1963 онд “Япон улстай дипломат харилцааг сэргээхийн эсрэг бүх ард түмний хороо” хамгийн анх байгуулагдсан байлаа. Пак Жон Хи ерөнхийлөгч Япон улстай дипломат харилцааг сэргээх гэж байгааг эсэргүүцэх тэмцэлд сөрөг хүчний нам болон шашин, нийгэм, соёлын байгууллагаас 200 гаруй төлөөлөгчид оролцсон. БНСУ-ын ардчилсан хөдөлгөөнийг дурсах нийгэмлэгээс гаргасан “БНСУ-ын ардчиллын хөдөлгөөний түүх” номонд 1980-аад оны ардчилсан хөдөлгөөнд нам бус ардчилсан хүчний үүрэг асар их байсныг тэмдэглэсэн байна (민주화운동기념사업회, 2010:394). Тэд ардчилал ба хоёр Солонгос нэгдэх бүх ард түмний нэгдлийг 1985 онд, үндсэн хуульд өөрчлөлт оруулах бүх ард түмний тэмцлийн төвийг 1987 оны 5 сард тус тус байгуулж 6 сарын ардчиллын төлөөх тэмцлийг удирдсан юм.

Ардчилсан хүчнүүд хөдөлгөөнийг улам эрчтэй болгохын тулд сөрөг хүчний намуудтай ч эвсэн нэгдэж чадсан юм. Ингэж нэгдсэн хөдөлгөөнүүд асар том хүч болж 1987 оны ардчиллын төлөөх тэмцлийг амжилттай дуусгахад чухал үүргийг гүйцэтгэжээ. Түүхэнд ийнхүү оюутны хөдөлгөөн, нам бус хүчин, сөрөг хүчний намын Ким Ён Сам, Ким Дэ Жүн нар, тухайн үеийн нийгмийн дундаж давхарга, ард олон бүгд хамтдаа нэгдэж тэмцсэн (조현연, 2017:110), дахин давтагдашгүй анхны бөгөөд сүүлчийн үйл явдал байлаа. 1960 оны 4.19-ний ардчилсан хувьсгалаас хойш авторитаризмын эсрэг ардчилсан хүчнүүд бий болж улмаар 1980-аад онд тэд гол хүч хэвээр бэхжин БНСУ-ын ардчиллыг тэргүүлж удирдсан болно.

Нийгмийн дундаж давхарга

БНСУ-ын ардчилсан хөдөлгөөний 27 жилийн түүхэнд буюу 1980-аад оны хөдөлгөөнд дээрх хоёр том хүчнээс гадна ард иргэд буюу нийгмийн дундаж давхаргынхан гол хүчин байлаа.

Ялангуяа 1987 оны ардчилсан хөдөлгөөнд оюутнууд, хөдөлмөрчид эрх баригчдын эсрэг зогссон ба эрх баригчдад эерэг хандлагатай байсан дундаж давхарга ч тэдний эсрэг идэвхтэй оролцсон нь онцлог байсан юм (김성수, 2003). И Ён Жэ судлаачийн үзсэнээр 6 сарын тэмцэлд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн дундаж давхарга болох хувь хүн, эгэл жирийн иргэд нь хөдөлгөөнд анхнаасаа нэгдэж чадаагүй, тийм ч сайн зохион байгуулалттай орж чадаагүй байжээ. Ард иргэд олон нийт эхэн үед оюутнууд болон ардчилсан хүчнийг идэвхгүйгээр дэмжигчид байсан бол яваандаа идэвхтэй оролцогчид болж өөрчлөгдсөн (이영제, 2010) билээ.

1960-1970 оны сүүл хүртэл 19 жилийн турш төрийн эрхийг барьсан Пак Жон Хи улс төрийн хувьд авторитар дэглэмийн цэргийн дарангуйлагч байсан боловч эдийн засгийн хувьд аж үйлдвэржүүлэлт, орчин үеийн хөнгөн ба хүнд үйлдвэрийг маш эрчимтэй хөгжүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлснээр БНСУ-ын эдийн засаг маш хурдацтай өссөн. Эдийн засгийн хөгжлийн бодлогыг амжилттай хэрэгжүүлснээр газар тариалангийн аж ахуй эрхэлдэг улс орноос орчин үеийн аж үйлдвэржсэн улс болтлоо өөрчлөгдсөн ба дундаж давхарга хэмээх нийгмийн шинэ бүлгийг төрүүлсэн.

1980-аад он гэхэд өөрсдийгөө нийгмийн дундаж давхарга хэмээн тодорхойлдог хүмүүсийн тоо нийт хүн амын 70 орчим хувь болсныг мэдээлсэн сонин хэвлэл ч олон болж (이창근&황수경, 2024:8) ардчиллын шинэ үе нээгдсэн юм. Энэ тухайд Юу Хэ Шин нь дараах тайлбарыг өгч байна (유해신(2023), 2025). “6 сарын ардчиллын төлөөх тэмцэл нь оюутны тэмцлээс хальж нийгмийн дунд давхарга буюу жирийн ард түмэн маш олноор, сайн

дураар идэвхтэй оролцсон хөдөлгөөн байв. Ялангуяа зангиатай 20-30 насны “цагаан захтан (white collar)” гэгдэх мэргэжилтэн, ажилтнууд маш олноороо оролцсон. Мёндун Католик сүмд болсон жагсаал цуглаан, суултад зангиатай залуус, дунд давхаргынхан маш олноороо ирж тэмцлийн амжилтанд том хувь нэмэр оруулсан” гэжээ.

И Жүн Хан ч судлаач мөн адил 1987 оны 6 сарын ардчилсан тэмцлийн гол дүр бол дундаж давхаргын иргэд байсан бөгөөд тэдний идэвхтэй оролцоо ардчиллыг амжилтад хүргэхэд асар том үр нөлөө үзүүлснийг онцолжээ (이준한, 2015:5). 1987 оны 6 сарын ардчилсан тэмцэл улс үндэстнээ хайрлах оюутнуудын золиос төдийгүй шударга бус засаглалтай тэмцэх зоригтой дундаж давхаргын иргэд олноор оролцсон ардчиллын төлөөх хөдөлгөөний хамгийн том амжилтын жишээ байсан юм.

Ким Сон Сү судлаачийн үзсэнээр 1980-аад оноос өмнө дундаж давхаргад багтаж байсан Солонгос иргэд улс төр, нийгмийн хөдөлгөөнд шууд идэвхтэй оролцож чаддаггүй байсан. Эдийн засгийн хөгжлийн үр дүнд тэдний амьдралын түвшин дээшилж, сэтгэл хангалуун амьдрах боломж бүрдсэн байсан ч ард олны эрх чөлөө, улс төрийн шударга бус байдал зэрэг асуудал, дарангуйлалд дуугүй өнгөрч байжээ. Гэвч 1987 оны тэмцэлд өмнө нь хэзээ ч байгаагүйгээр дундаж давхаргын хүмүүс идэвхтэй оролцсон байдаг. Учир нь авторитар засаглал, хүний эрхийг зөрчих явдал, шударга бус байдлаас хүмүүсийн улс төрийн үзэл бодол өөрчлөгдөж, хүний эрх, эрх чөлөөний төлөө улс төр, нийгмийн оролцоо улам нэмэгдсэн юм.

Тэгвэл 1980-аад оны үеэс нийгмийн дундаж давхаргын хүмүүс улс төр, нийгмийн асуудалд идэвхтэй оролцох болсон учир шалтгаан нь юу байна вэ? 1980-аад оны үеийн Солонгосын нийгмийн дундаж давхаргын хүмүүсийн үзэл бодлын өөрчлөлт, улс төрийн хандлагыг Хан Сан Жин судлаач дараах гурван өнцгөөс тайлбарлаж байна (한상진, 1986). Үүнд:

① Юуны өмнө улс төрийг ардчилах, энэ нь ард түмний хүсэл зоригт үндэслэх ёстой бөгөөд төрийн эрх баригчдын дарангуйллыг хянах сөрөг хүчин ба хууль дүрэм хэрэгтэй гэж үзсэн.

② Сонин хэвлэлийн эрх чөлөө чухал байсан. 1970-аад оны үед сонин хэвлэлээр дамжуулж худал мэдээ түгээх, зөвхөн эрх баригчдад ашигтай мэдээ тараах асуудлыг шүүмжилж байжээ.

③ Нэг хүнд хэт төвлөрсөн улс төрийн эрх мэдэл маш том асуудалтай гэж үзэж байсан юм. Эдийн засгийн хөгжлийн үр дүнд нийгмийн олон талт үзэл хандлага нэмэгдсэн юм.

Чарльз К.Армстронг (Charles K. Armstrong)-ийн тэмдэглэснээр 1980-аад оны Солонгосын ардчилсан хөдөлгөөн, 1987 оны 6 сард онцгой нөхцөл

байдал, үйл явдлаар оргилдоо хүрч, олон мянган иргэд Чун Ду Хуваны дэглэмийг эсэргүүцэн гудамжинд гарсан ба нийгмийн олон бүлэг, ажилчид, анги давхаргынхан өргөнөөр оролцож эв нэгдлийг бий болгосон юм (Armstrong, 2002:3). Оюутнууд, сэхээтэн, шашны удирдагчид авторитар дэглэмийг эсэргүүцэн жагсаалд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн байна. Дундаж давхрагын цагаан захтнууд, мэргэжлийн хүмүүс оролцож, улс төр, эдийн засгийн эрх, ялангуяа үйлдвэрчний эвлэл байгуулах эрхийг шаардаж байв.

Шашны байгууллагынхан

БНСУ-ын ардчилсан хөдөлгөөний түүхэнд оюутны хөдөлгөөн, нам бус ардчилсан хүчин, нийгмийн дундаж давхаргынхантай хамт шашныхан гол үүрэгтэй оролцсон гэдгийг дээр өгүүлсэн билээ. 1960-аад оны үеэс Христос, Католик, Буддын шашин улс төр, нийгмийн шударга байдал, хүний эрхийг дээшлүүлэх зорилгоор ардчилсан хөдөлгөөнд идэвхийлэн оролцсон түүх бий. Тухайлбал 20-р зууны эхэнд 36 жилийн турш Японы колони байсан Солонгос улс 1919 оны 3 сарын 1-нд тусгаар тогтносон улс болохын төлөө бүх ард түмний тэмцлийг хийсэн юм. Энэ тэмцлийн төвд Христос шашны байгууллагууд тэдний хүч байсан юм. 3.1-ний тусгаар тогтнолын тэмцэлд Христос шашин, Чонду шашин, Буддын шашин нэгдэн оролцож байсан юм.

Солонгосын ардчилсан үзэл баримтлалын судалгааны хүрээлэнгээс 1987 оны 6 сарын ардчилсан тэмцлийг 1919 оны 3.1-ий тусгаар тогтнолын төлөөх тэмцэлтэй төстэй хэмээн онцолсон ба шашны хүчин гол үүргийг гүйцэтгэсэн талаар дараах тайлбар өгч байна (민주화운동기념사업회, 2010:394).

6 сарын ардчиллын тэмцэл нь олон талаасаа 3.1-ний тусгаар тогтнолын тэмцэлтэй төстэй байна. 3.1 тусгаар тогтнолын тэмцэлд улс даяар шашны хүчин чухал үүргийг гүйцэтгэсэн бөгөөд чуулган, сүмүүд тэмцлийн төв байсны адил 6 сарын ардчилсан тэмцэлд ч Христос шашин, Католик шашин, Буддын шашны лам, пастор, итгэгчид, сүсэгтнүүд олноороо оролцсон. Эдгээр шашны байгууллагууд зохион байгуулалттайгаар хамт оролцсон бөгөөд сүм чуулган, бусад шашны төв нь ардчилсан хөдөлгөөний төв байсан юм. Юү Хэ Шин ч гэсэн 6 сарын ардчилсан тэмцэл 3.1 тусгаар тогтнолын тэмцэлтэй төстэй гэж үзсэн бөгөөд шашны хүчин чухал үүргийг гүйцэтгэснийг дараах тайлбар өгч байна (유해신(2023), 2025). Үүнд:

- ① Солонгос даяар бүх ард түмэн тэмцэлд идэвхтэй оролцсон.
- ② Чуулган сүмүүд нь тэмцлийн төв байсан бөгөөд Христос, Католик, Буддын шашны лам, пастор ба итгэгчид сүсэгтэн олноор оролцсон тэмцлийн гол субъект байсан.
- ③ Ард түмэн, цагаан захтан гэгдэх залуу мэргэлжилтнүүд 6

сарын ардчилсан тэмцэлд маш олуулаа идэвхтэй оролцож, дараа нь иргэний нийгэм бүрдүүлэх гол хүч болсон.

БНСУ-д ардчилал, хүний эрхийг дээшлүүлэхэд шашныхны үүрэг, үр нөлөө маш их байсан нь тодорхой байна. Авторитар засаглалын үед нийгмийн бүх салбарт хяналт дарамт их байсан ч шашны хувьд ерөнхийдөө чөлөөтэй, аюулгүй газар нь сүм чуулган байсан бөгөөд хөдөлгөөнүүд төвлөн суурьших боломжтой байжээ. Энэ ч утгаараа шашны байгууллагууд ардчилсан, хүний эрхийг дээдлэх хөдөлгөөнд нээлттэй оролцов. Ялангуяа цэргийн дарангуйллын үед хөдөлгөөнүүдэд Христос болон Католик шашныхан маш их дэмжин тусалж байсан юм. Энэ талаар үгүйсгэх судлаачид байхгүй билээ (정호기, 2013).

Ийнхүү 1960 оноос шашны байгууллага ардчиллын төлөөх хөдөлгөөний нэг гол хүч болох эхлэл тавигдсан юм. Улс орон шударга нийгмийг байгуулах, хүний эрх чөлөөг дээдлэх тухай Христосын шашны үзэл, мөн чанар нь тэднийг нийгмийн асуудал, ардчиллын төлөө ханцуй шамлан тэмцэх үндсэн шалтгаан болсон юм. Энэ талаар Христос шашны нийгмийн асуудлыг судлах хүрээлэнгээс 1960-аад онд Солонгос Христ итгэлтнүүд улс төр, нийгмийн асуудалд идэвхтэй оролцох болсон учир шалтгаанд дараах тайлбар өгч байна (한국기독교사회문제연구원, 1983:61). 4.19 ардчилсан хувьсгал ба 5.16 цэргийн эргэлтийн нөхцөл байдлын дунд Солонгосын Христийн шашныхан улс төр, нийгмийн асуудалд чимээгүй байж болохгүйг ухаарсан юм. Энэ үеэс дэлхийн Христосынхон улс төр, нийгмийн асуудалд оролцохтой холбоотой маш олон төрлийн үзэл суртал бий болж, ардчиллын хөдөлгөөнд маш идэвхтэй оролцох болсон юм (김명배, 2012). 1986 оны 4.13-ны өдөр цэргийн дарангуйлагчид үндсэн хуульд өөрчлөлт оруулахгүй хэмээн зарласны дараа энэ үйл ажиллагааг улам хүчтэй явуулж 1987 оны 6 сарын ардчилсан тэмцлийн үүд хаалгийг нээсэн байна.

Солонгос Христос шашны олон урсгал бүлгүүдээс зарим нь улс төр, нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд идэвхтэй оролцдог байсан бол зарим урсгал бүлгүүд нь улс төр, шашин бие биеэ дээдлэх ёстой гэсэн зарчмаар огт оролцдоггүй байлаа. Христос шашны олон урсгал бүлгүүдээс ардчиллын хөдөлгөөнд хамгийн идэвхтэй оролцож байсан нь “Солонгос Христос шашны холбоо(НССК)” байлаа. Түүнчлэн бүх Католик шашныхны төв болох Мёндон Католик сүм нь 1987 оны 6 сарын ардчилсан тэмцлийн төв болсон бөгөөд тэмцэлд идэвхийлэн оролцсон байдаг.

Юун Сон Жа-ний тэмдэглэснээр 1980-аад оны үеийн Солонгос Католик шашныхны нийгмийн оролцоо нь 1970-аад онтой харьцуулахад маш идэвхжиж өөрчлөгдсөн юм. 1979 оны 10.26 үйл явдал, 12.12 үйл хэрэг, 1980

оны 5.18 Гуанжүгийн ардчилсан хөдөлгөөн, 1987 оны 6 сарын ардчиллын төлөөх тэмцэл хүртэл ардчилал ба хүний эрхийн төлөөх бүхий л үйл ажиллагаанд тэд оролцсоор ирсэн юм. Ялангуяа хамгийн идэвхтэй оролцож, нөлөөлсөн бүлэг Католик шашны лам нараас бүрдсэн “Шударга байдлыг хэрэгжүүлэх Католик шашны лам нарын эвсэл (천주교정의구현전국사제단)” байна (윤선자, 2001).

Энэ талаар Сө Жон Сөг судлаач мөн дэмжсэн ба 1970, 1980-аад оны үед БНСУ-ын ардчиллын хөдөлгөөны түүхэнд энэ эвсэл нь маш онцгой байр суурийг эзэлж, лам нар оюутны хөдөлгөөнөөс дутахгүй тэргүүн эгнээнд зогсон тэмцэж үйл ажиллагаанд гол үүргийг гүйцэтгэж байсан хэмээн тэмдэглэжээ. Тэрээр цааш нь ардчилалтай холбоотой үйл ажиллагаанд лам нар оролцож байсан нь хамгийн хэцүү хүнд үед олон хүнд зориг өгч, ёс суртахууны хувьд маш сайнаар нөлөөлж байсан гэжээ (서중석, 2007).

Үүгээр зогсохгүй 6 сарын ардчилсан тэмцэлд хамгийн идэвхтэй оролцож байсан шашны байгууллага бол “Ардчилсан үндсэн хууль батлахын төлөө тэмцэх буддын шашны хороо (민주헌법쟁취불교공동위원회)” байсан юм. Энэ хороог Жи Сон, Чон Хуа ламтан нар удирдаж, Гу Гуан Жин нарийн бичгийн даргаар ажиллаж байсан юм (정승안&박수호, 2014).

1960 оны 4.19 ардчилсан хувьсгалаас эхэлж 1987 оны 6 сарын ардчиллын төлөөх тэмцэл амжилттай дуусах хүртэл хугацаанд Христос, Католик, Буддын зэрэг шашны хүчин ардчилалд ийнхүү том хувь нэмэр оруулсан байна.

Ингэж БНСУ-ын ардчилсан хөдөлгөөний тэмцэлд дөрвөн гол хүчин болох оюутны хөдөлгөөн, нам бус ардчилсан хүчин, нийгмийн дундаж давхаргынхан, шашны байгууллага хүч нэгдэн оролцсон байдаг. Үүний үр дүнд 1987 оны 6 сарын ардчилсан тэмцэл хүчирхэгжиж, урт удаан оршин байсан авторитар цэргийн дарангуйллыг унагаж, ард түмний шууд сонгуулиар ерөнхийлөгчийг сонгох зорилгодоо хүрч чадсан юм.

Монголын ардчилалд өгч буй сургамж

Энэхүү судалгааны хүрээнд ардчиллын ойлголт болон БНСУ-ын ардчиллын хөгжлийн туршлагыг судалж, Монгол улсын нөхцөл байдалд авч болох сургамжийн талаар шинжиллээ.

Нэгдүгээрт, ардчиллын хөгжил нь зөвхөн институцийн өөрчлөлтөөр хязгаарлагдахгүй бөгөөд ардчилсан хөдөлгөөн, ардчилагдах үйл явц, ардчилсан үзэл баримтлалын харилцан хамаарлаар тодорхойлогддог болохыг онолын судалгаа харуулж байна.

Хоёрдугаарт, БНСУ-ын ардчиллын төлөөх тэмцэлийн түүхээс харахад ардчилал нь оюутны хөдөлгөөн, иргэний нийгмийн идэвх оролцоо, дундаж

давхрагын хүч нөлөө зэрэг олон хүчин зүйлийн нөлөөгөөр үе шаттайгаар амжилттай хөгжсөн байна.

Гуравдугаарт, судалгаанд оролцогчдын ярилцлагын үр дүнгээс үзэхэд Монгол улсад ардчиллыг институцын түвшинд хүлээн зөвшөөрсөн хэдий ч иргэдийн оролцоо сул, хууль хариуцлагыг дээдлэх ёсны ойлголт дутмаг, ардчиллын үнэт зүйлс бүрэн төлөвшөөгүй байгаа нь ажиглагдаж байна.

Эдгээрээс харвал БНСУ-ын туршлагатай харьцуулахад Монгол улсын хувьд ардчиллын “гүнзгийрэл” хангалтгүй, ялангуяа оюутан залуус, иргэний нийгмийн оролцоо сул байгаа юм.

Иргэний нийгмийн байгууллага, иргэдийн оролцоог бэхжүүлэх

Иргэдийн улс төрийн шийдвэрт нөлөөлөх боломжтой ба засаглалыг өөрсдийн оролцоотой өөрчилж, төрийн удирдлагад шахалт үзүүлэх, дуу хоолойгоо хүргэх, эсэргүүцэх жагсах мэтээр оролцооны хэлбэрүүдийг хэрэглэж болно гэдгийг ойлгосон хэдий ч өнөөгийн байдлаар хоёр улсын улс төрийн үйл хэрэгт иргэдийн оролцооны хамрах хүрээ, хүрч байгаа үр дүн ялгаатай байна.

БНСУ-ын оюутан, залуусын хөдөлгөөн, ард иргэдийн идэвхитэй оролцоо нь Монголын ардчилсан хувьсгалын үед залуусын тэмцэлд урам өгсөн. Олон намын тогтолцоо, иргэний нийгмийн байгууллагын хөгжлийн талаарх Солонгосын жишээ чухал нөлөө сургамжтай байна. Тус улсын иргэний нийгмийн байгууллагууд хүчтэй сөрөг хүчний үүргийг гүйцэтгэж, манлайлагчид нь их дээд сургуулийн профессорууд, мэргэжилтнүүд тэргүүн эгнээд явж байна. Монголд 1990 оны анхны ардчилсан хөдөлгөөнд багш, оюутан залуучууд хамгийн идэвхитэй оролцож байсан нь хожим ч энэ орон зай байх ёстой гэдгийг тэд ухамсарласан хэвээр байгаа. Гэсэн хэдий ч 1990 оноос хойш оюутан залуусын оролцоо суларч байгаа ч 2010 оноос хойш идэвхжих хандлагатай байна. Түүнээс гадна Монгол улсад өнөөг хүртэл улс төрийн нам гол байр суурьтай хүчин хэвээр байгаа бөгөөд иргэний нийгмийн байгууллагууд идэвхитэй оролцоотой гэхээсээ илүү хөндлөнгийн ажиглагч хэвээр манлайлал сул байсаар байна. Монголын үйлдвэрчний эвлэл гэх мэт цөөхөн тооны нам бус хүчин нийгмийн амьдралд нөлөөтэй байгаа нь хангалтгүй юм.

Эмэгтэйчүүдийн улс төрийн оролцооны шинэчлэл, иргэд тэр дундаа залуучуудын улс төрийн оролцоо идэвхитэй, сонор сэрэмж сайн, хуулиа дээдэлж, улс төрийн соёлын төлөвшил өндөр, төрийн албаны ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан улс төрийн шийдвэр гаргалтыг олон нийтийн байр сууринаас гаргадаг гэх мэт сайн туршлага нь Монгол улсын ардчиллын үйл явцад сургамж болно хэмээн судалгаанд оролцогчид үзэж байна. Гэсэн ч Монгол улсад 10 жилийн өмнөх байдалтай харьцуулбал ардчилалд хандах

хандлага, сэтгэлгээ соёл сайжирч байгааг оролцогчид онцолж байна. 1990 оны ардчилсан хувьсгалаас хойш туулсан 30 жилийн эхний 10 жилд ойлголт, үзэл баримтлал, хандлагыг танин мэдэхүйн түвшинд байсан бол хоёрдугаар 10 жилд ардчиллын давуу тал болон сул талуудын ялгааг ойлгож, оролцох нөлөөлөх үйл явц өрнөсөн, гуравдугаар 10 жилд улс орнуудын хөгжлийн сайн муу талыг ялгаж, үнэлж өөрчлөлт шинэчлэлт, ардчиллын үндсэн зарчмуудыг нийгмийн бүхий л салбарын хүрээнд шингээж өдөр тутмын аж амьдралдаа сэтгэл ханамжтай амьдрахын утга учрыг ойлгосон оролцооны үе хэмээн үзжээ.

Улс төрийн хариуцлага, ёс зүйг дээшлүүлэх

Шударга сонгууль ба институцийн шинэчлэл, улс төрч, шийдвэр гаргагчдын ёс зүйн хариуцлага бидэнд үлгэрлэл болж байна. Ардчилал нь зөвхөн жагсаал цуглаан, хөдөлгөөн бус, хууль засаглал, байгууллага, тогтолцооны эд эс бүрийг шинэчлэх үйл явц гэдгийг БНСУ-ын туршлагаас суралцаж болно. Сонгуулийн ил тод байдал, хууль эрх зүйн баталгаажуулалт, шүүх парламентын бие даасан байдал, авилгын эсрэг хүчтэй тэмцэл, үл зөвшөөрөл нь ардчиллын тулгуур юм.

БНСУ-ын улс төрийн салбар дахь ардчилал, ард иргэдийн оролцоо болон хяналт, авилгын эсрэг арга хэмжээ, төрийн алба, үндсэн хуульт төрийн бүтэц зохион байгуулалт, сонгуулын тогтолцоо, улс төрийн нам, намын систем, иргэний нийгмийн байгууллагын нөлөө, иргэдийн улс төрийн оролцоо, эвлэлдэн нэгдэж буй байдал, нутгийн өөрөө удирдах ёс, шийдвэр гаргалт, хууль эрх зүйн хэрэгжилтийн талаарх мэдээлэл хангалтгүй, энэ талаарх ойлголтгүй байгаагаа судалгаанд оролцогчдод илэрхийлсэн. Хэдийгээр хангалттай мэдээлэлгүй боловч тэд БНСУ-ын улс төрийн амьдрал, үйл явцын талаар дараах зүйлсийг сургамж болохуйц туршлага хэмээн үзэж байна. Үүнд:

- БНСУ-ын улс төрийн амьдралд өрнөж байгаа томоохон жагсаал цуглаан, тэмцлийн үйл явц, түүхүүд, тэр дундаа цэргийн дэглэмийг эсрэг, ардчиллыг хамгаалахын төлөө жагсаалууд нь Монгол хүмүүсийн урам зоригийг сэргээх, нийгмийн идэвхи оролцоо, ухамсарт шууд бусаар нөлөөлсөөр байна. Тухайлбал, 1960 оны 4.19-ний хувьсгалт хөдөлгөөнөөр анхны ерөнхийлөгийн дарангуйллын дэглэмийг түлхэн унагаж, улмаар ард иргэдийг хамарч улс даяар олон хотыг хамарсан үйл явдал, 1980 оны Гуанжугийн тэмцэл, 1987 оны 6 сарын бослого тэмцэл, орчин цагт ч өрнөж буй Пак Ин Хэ анхны эмэгтэй ерөнхийлөгч болон 2022 онд тангараг өргөж сонгогдсон Юн Сок Ёл ерөнхийлөгчийн огцруулалт зэрэг олон үйл явдал нь Монгол хүмүүсийн дэмжлэгийг хүлээж, ардчиллын төлөөх ойлголт, ухамсарт нөлөөлж буй юм.

- БНСУ-ын ардчиллын үйл явц, түүний өнөөгийн байдал, нийгмийн бүхий л давхрага, оюутан залуусын оролцоо, төрийн бодлого шийдвэр гаргалт,

төрийн өндөр албан тушаалтантай хариуцлага тооцох тогтолцоо зэрэг нь сурах ёстой сайн туршлага гэжээ.

- Солонгос иргэд улс төрийн шийдвэрт нөлөөлөх боломжтой, улс төрчид болон удирдлагад шахалт үзүүлэн дуу хоолойгоо хүргэж, аливаа асуудлын эсрэг тэмцэх, иргэдийн оролцооны хэлбэр нь идэвхтэй байр суурьтай байгааг сайн тал хэмээн үзжээ. Тэд цэргийн дэглэмийг эсэргүүцэн асар их золиосоор ардчиллыг сонгосон нь үнэ цэнтэй бөгөөд ардчиллыг хайрлан хамгаалахаа мэддэг ард түмэн хэмээн үнэлж байна. Хоёр улсын хувьд соёл зан заншил, түүх, төрт ёсны уламжлал, хөгжлийн түвшин ихээхэн ялгаатай ч ардчиллын үзэл баримтлалыг тууштай дэмжих, хүний эрх, эрх чөлөөг дээдлэх эрмэлзэлээрээ адил төстэй болохыг онцолсон юм.

Эдийн засгийн өсөлт ба ардчиллын тэнцвэрт байдлыг хөгжүүлэх

БНСУ-ын түүх, хөгжлийн загвар нь эдийн засаг ба ардчиллын холбоо хамаарал маш чухал болохыг тодруулбал, эдийн засгийн өсөлт ба ардчиллыг бэхжүүлэх үйл ажиллагааг зэрэгцүүлэн хөгжүүлж болдогийг нотолгоо юм. Төр хувийн хэвшлийн хамтрал, аж үйлдвэрийн бодлого, боловсрол, технологийн хөрөнгө оруулалтад суурилсан хөгжил ардчиллыг дэмжих хөрс суурь гэдгийг түүхэн замналаас харж болно. Эдийн засгийн өсөлт нь ардчилалтай орнууд илүү ил тод зах зээлийн тогтолцоотой, хөрөнгө оруулалт татахад таатай нөхцөл болохыг, ил тод байдал, хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөө авлигыг хяналтанд байлгаснаар авилгыг бууруулах боломжтойг тодорхой харуулж байна. Улс орныхоо эдийн засгийг өсгөхөд Солонгос хүмүүсийн маш их хөдөлмөрч, арвич хямгач зан чанар ихээхэн нөлөөлж баялагийг бүтээсэн гэдгийг судлаачид тэмдэглэснийг энд мөн онцолж байна. Тухайлбал, Сингапурын ерөнхий сайд асан Ли Куан Ю “Солонгосчууд бол сүрдмээр улс. Үймж бужигнаж байхдаа ч өмнөө сөрөн зогсож байгаа цагаагийнхнаас ялгаагүй дэг журамтай байдаг. Пластик бамбай барьж, пластик дуулга өмссөн цагдаагийнхан гладиаторуудыг санагдуулдаг. Солонгосын ажилчид, оюутнууд, гудамжинд цагдаагийнхантай мөргөлдөж байгаа нь яг дайн шиг харагддаг. Ер нь Солонгосчууд сэтгэлийн их хөдөлгөөнтэй, төр засагтай зөрчилд орвол эвээ олохыг хичээдэггүй, ямар ч саадыг тоохгүй эрчимтэй тэмцдэг хүмүүс шиг санагддаг. Солонгосчууд бол эрч хүчтэй, ажилсаг, шийдмэг, өндөр чадвартай, зорилго тэмүүлэлтэй ард түмэн” (Саранцэцэг Э., 2013) гэжээ.

Нийгмийн дундаж давхрага нэмэгдэх хэрээр иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоо ч дагаад өсдөг байна. Иргэдийн аж амьдрал, нөхцөл байдал, нэг хүнд ногдох ДНБ хэмжээ, жилийн дундаж орлогыг нэмэгдүүлж байж тэдний ардчилалд оролцох оролцоо, ардчиллын хамгаалах ухамсар ойлголтыг сэрээж чадахыг Солонгос улсын ардчиллын төлөөх тэмцэл ард

иргэдийн оролцоо одоо ч харуулсаар байгаа. Манай улсын хувьд иргэд идэвхигүй оролцоотой бүлэг мэт боловч ардчиллын шууд оролцооны хэлбэр болох цахим сувгаар үзэл бодлоо илэрхийлэх, манлайлал үзүүлэхэд илүү идэвхитэй байдаг сайн талтай. Гэсэн ч ардчиллын үйл явцад нийгмийн дундаж давхрагын иргэдийн оролцоо сул, төрийн албан хаагчид намжсан төрөөс хамааралтай тул ардчиллын үйл явцад төдийлөн оролцдоггүй хэмээн судалгаанд оролцогчид үзжээ.

Иргэд, олон нийтийн улс төрийн боловсрол, ухамсар, ёс суртахууны үүргийг дээшлүүлэх

Ардчилсан нийгмийн тогтвортой байдал нь иргэдийн боловсрол, ухамсар ёс суртахууны түвшингээс шууд хамаарна. Мэдээж боловсрол гэдэг нь хүний мэдлэг төдий бус, нийгмийн нэг гишүүний хувьд хариуцлагатай, шүүмжлэлт сэтгэлгээтэй, ухамсартайгаар нийгмийн амьдралд оролцох чадварыг хэлнэ. Харин энэ нь ёс суртахууны үнэт зүйлстэй холбогдож, ардчилсан нийгмийн тулгуур болдог билээ. Боловсрол мэдлэгийг зөв төлөвшүүлэх нь мэдлэгтэй сонголт, ухамсартай ёс зүйтэй эрх чөлөөг бий болгодог байна. Энэхүү мэдлэг ёс зүйтэй байдал нь иргэдийн эв нэгдлийг бий болгож, түүнийхээ хүчээр ардчиллыг эхлүүлж, бэхжүүлэх боломжтойг судалгаа, түүхэн үйл явдлууд харуулж байна.

Монголчууд ардчиллыг үнэт зүйлсээ болгож, шингээж чадаагүйгээс сонгосон зам өдгөө буруу эргэх шалтгаан болсон ба үг хэлэх, өөрсдийн эрх чөлөөг чухалчлахаас бус, хариуцлага, хууль дээдлэх ёс, бусдын эрх чөлөөнд халдахгүй байх, иргэд өөрсдөө оролцох ёстойг төдийлөн ухамсарлаагүй, сэтгэл зүйн хувьд ардчилал гэдгийг хүлээн зөвшөөрсөн ч соёл, боловсрол, институтын хувьд төдийлөн бүрэн гүйцэд хүлээн аваагүй байна гэсэн байр суурийг судалгаанд оролцогчид илэрхийлжээ.

ДҮГНЭЛТ

1960-1980-аад оны үед цэргийн дэглэмд байсан БНСУ Азидаа ардчилалд амжилттай шилжсэн орны нэг төдийгүй ялангуяа 1987 оны тэмцэл өөрчлөлтийн эргэлтийн цэг байж, өдгөө тогтвортой ардчилал, өндөр хөгжилтэй эдийн засгийг хослуулж чадсан орон хэмээн үнэлэгддэг билээ. Монгол улсын хувьд ардчиллын замыг сонгох үедээ БНСУ-ын туршлагыг ойрхон бүс нутгийн амжилттай жишээ гэж үздэг бөгөөд өнөөдөр ч энэ туршлага сургамжийн чухал эх сурвалж хэвээр байна. Ардчилал гэдэг нь зөвхөн сонгууль бус иргэдийн амьдрал сайжрах бодит үр дүн байх ёстой, түүнчлэн эрх чөлөө бол эмх журамтай, хариуцлагатай байхыг хэлнэ хэмээн Сингапурын ерөнхий сайд асан Ли Куан Ю хэлсэн байдаг.

БНСУ-ын ардчиллын хөгжил нь зөвхөн улс төрийн, институцийн өөрчлөлт бус харин иргэний нийгмийн идэвхтэй оролцоо, оюутны хөдөлгөөн, дундаж давхрагын өсөлт болон шашны байгууллагын үйл ажиллагаа зэрэг олон хүчин зүйлсийн нэгдлээр бий болжээ. Ардчилал нь шилжилт, бэхжилт, гүнзгийрэл гэсэн үе шатаар хөгждөг бөгөөд эдгээр үе шат бүрт иргэдийн оролцоо чухал үүрэгтэйг энэ улс орны түүхээс харж болно.

Монгол улсын хувьд ардчиллын институцийн суурь хэдийгээр бүрэлдсэн ч ардчиллын үнэт зүйлсийг нийгэмд бүрэн төлөвшүүлэх, иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх, аж амьдралыг сайжруулах, хууль дээдлэх ёсыг бэхжүүлэх шаардлага байсаар байна. Иймд хамгийн ойрын хөрш болох БНСУ-ын ардчиллын замнал туршлагаас суралцан өөрийн орны ардчиллын чанарыг сайжруулахад иргэний боловсрол, оролцоо хэрэгтэй юм.

Судалгаанаас харвал хоёр орны ардчиллын үйл явцад дээрх дөрвөн гол хүчин аль аль нь хувь нэмэр оруулсан нь түүхээс харагдах ч ялгаатай төдийгүй сургамжтай зүйл ч маш их байна. Үүнд:

Нэгд, Ардчилал нь ерөнхийдөө эдийн засгийн өсөлт, инноваци, нийгмийн сайн сайхан байдал, авилгыг бууруулах, иргэдийн оролцоонд эерэг нөлөө үзүүлдэг боловч эдгээр нөлөөллийн цар хүрээ, тууштай байдал нь улс орон бүрт өөр өөр байна. Ардчилал нь зөвхөн сонгуулийн тогтолцооны өөрчлөлт төдий бус хүний эрх, эрх чөлөө, нийгмийн шударга ёс, иргэний оролцоо зэрэг олон талд шинэчлэлийг бий болгодог билээ. Энэ үйл явцад оюутан залуус, нийгмийн дундаж давхрага, шашны зүтгэлтнүүд болон нам бус хүчний идэвхи оролцоо чухал байх бөгөөд манай улсын хувьд эдгээр гол хүчнүүдийн оролцоо сул байна.

Хоёрт, Бүх улс оронд тохирсон нийгмийн хөгжлийн загвар байх боломжгүй ч ардчиллын үзэл баримтлал, зарчим, үнэт зүйлсийг бий болгоход улс төр, институтын төлөвшлөөс гадна эдийн засгийн хөгжил, иргэдийн боловсрол, ухамсар ёс суртахууны төлөвшил чухал гэдгийг харж болно. Гуравт, Эдийн засаг болоод ардчилал хоорондоо маш хамааралтай байна. Нийгмийн дундаж давхаргын эзлэх хувийг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн салбарыг өсгөн тэлэх, тэр дундаа улс орны аж үйлдвэрийн салбарыг сэргээж, иргэдийн аж амьдралын дээшлүүлэхэд үүнийг дагаад иргэдийн нийгмийн идэвхи, иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоо ч өсдөг гэдгийг түүхэн олон үйл явдлуудаас харж болно. Улс төр нь эдийн засгийн салбарыг орхигдуулалгүй үндэсний хэмжээний болоод жижиг дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлснээр хүн амын амьжиргааны түвшин нэмэгдэх юм. Үүнийг дагаад дундаж давхрагын эзлэх хувь өсөж, үр ашигтай зах зээл + үр дүнтэй улс төр гэсэн дарааллаар ардчиллыг бэхжүүлэх боломжтой. Хүчтэй дундаж давхрага өсөн нэмэгдсэнээр ардчиллын талаарх ойлголт мэдлэг, ухамсар, ёс зүй, соёл

гэгээрэл, улс орны эрх ашгийг нэн тэргүүнд тавьсан эв нэгдэл бий болж энэ нь ардчиллыг бэхжүүлэх хөрс суурь болдог гэдэг нь БНСУ-ын ардчиллын түүх тодорхой харуулж байна.

НОМ ЗҮЙ

- Armstrong, C. K. (2002:3). *Korean Society: Civil Society, democracy and the state*. Routledge.
- Dryzek, J. S. (2013:3). *Democratization as Deliberative Capacity Buildings*. Jean Crugel,: SAGE Publications.
- focus.mn. (2025, 03 28). focus.mn баримтыг фосуслана. Retrieved from <https://www.facebook.com/Focus.mn.online/videos/1176800427411637/>
- Seymour Martin Lipset. (2013:270). "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy", 『Democratization』, Jean Crugel: SAGE Publications.
- Д.Ганбат . (2008). Ардчиллах үйл явц ба Монголчуудын үнэлэмж. Шинэ толь 61.
- Саранцэцэг Э. (2013). Бүгд Найрамдах Солонгос улсын дэглэмийн өөрчлөлт ба эдийн засгийн хөгжил. Эрдэм шинжилгээний бичиг, 251.
- 김명배. (2012). 민주화와 기독교. 기독교사상 통권 640 호, 대한기독교서회, 71-72.
- 김성수. (2003). 민주화 이행 과정에서 한국 중산층의 역할: 민주화운동 참여 동기에 대한 분석. 국제정치논총 제 43 집 1 호, 한국국제정치학회, 136.
- 김용철. (2023). 광주항쟁과 한국의 민주화. 월간복지동향 제 295 호 (p. 38). 참여연대사회복지위원회.
- 민주화운동기념사업회, 한. (2010:394). 한국민주화운동사. 경기도 파주: 돌베개.
- 서중석. (2007). 천주교정의구현전국사제단의 출범 배경과 활동. 사림 제 27 호, 백선사학회, 223.
- 손호철. (2023). 민주화 운동, 민주화, 민주주의-개념과 한국적 특성을 중심으로. 한국과 국제정치 제 19 권 4 호 (통권 43 호), 3-4.
- 아리스토텔레스, 박. 역. (2024:218). 아리스토텔레스 정치학. 서울: 현대지성.
- 앤드류 헤이우드, 조. 역. (2010:138-139). 정치학. 서울: 성균관대학교 출판부.
- 오세연. (2014:307). 1960~1970 년 대학 학생운동 연구. 서울대학교 대학원 박사 학위논문.
- 유용태 & 2 인. (2020). 학생들이 만든 한국 현대사: 서울대 학생운동 70 년 제 1 권』의 전체 목차와 내용을 중심으로.
- 유해신(2023), “. 민. (2025, 04 11). <https://cemk.org>. Retrieved from <https://cemk.org/31181/>
- 윤선자. (2001). 5.18 광주민주화운동과 종교계의 역할: 천주교회를 중심으로. 한국근현대사연구 제 19 집, 44.
- 이세영. (2021). 1990 년대 학생운동의 위기와 혁신의 모색-연세대학교 사례를 중심으로. 학림 제 49 권, 연세사학연구회, 130-131.
- 이정희. (1999). 재야 정치집단의 민주화 운동: 정치 이데올로기, 중심세력, 정치권과의 관계를 중심으로. 카톨릭사회과학연구 제 11 권 (p. 170). 한국카톨릭사회과학연구회.
- 이종철. (2021). 독재정권의 체제 이행 조건과 상이성. 국방연구 제 64 권 1 호 (p. 52). 국방대학교 안보문제연구소.
- 이준한. (2015:5). “중산층의 선택”, 민주누리. Democracy v.1(2015.6) 민주화운동기념사업회.
- 이창근&황수경. (2024:8). 한국의 중산층은 누구인가? 세종: 한국개발연구원.

- 정다혜. (2021:206). 2000 년대 학생운동의 새로운 정체성 모색과 운동의 다각화-연세대학교 학생운동을 중심으로. 학림 제 48 권. 연세사학연구회.
- 정주신. (2022). 한국 민주화운동 과정에서 대학생의 역할: 부마민주항쟁을 중심으로. 한국과 세계 제 4 권 제 6 호, 한국국회학회, 199.
- 정해구. (2010). 한국 민주주의의 전개와 그 특징”, 『다시 보는 한국 민주화운동-기원, 과정, 그리고 제도』, (p. 24). 한국정치연구회.
- 정호기. (2013). 천주교회의 5 월운동과 사회참여: 1980 년대 전남지역 활동을 중심으로. 신학전망 제 182 호, 광주카톨릭대학교출판부, 8.
- 조현연. (2017:110). 민주화추진협의회와 '저항, 선명 야당'의 성장 『6 월 민주항쟁: 전개와 의의』, 경기도 파주: 한울사.
- 최용섭. (1994:101). 한국 민주화운동의 좌절 요인과 극복방안에 관한 연구. 서울대학교 대학원 박사 학위논문.
- 최현명. (2001:13). 1970 년대 재야 민주화운동 연구. 이화여자대학교 석사 학위논문. 한국기독교사회문제연구원. (1983:61). 1970 년대 민주화운동과 기독교. 한국기독교사회문제연구원.
- 한상진. (1986). 한국 중산층의 정치의식. 현대노사 제 36 권, 한국노동문제연구원, 19-21.